

SZÜLŐTÍPUSOK.

A legtöbb ember életében fordulópontot jelent, mikor apává vagy anyává lesz. Sokszor tapasztaljuk, hogy ez az esemény hirtelen átalakítja egyéniségét, beállítottságát a külvilággal szemben. Érzelmei, törekvései, amelyek eddig számtalan irányban ágaztak szét, most összetartókká válnak, egy cél felé irányulnak. Ez a cél: a gyermek.

A nő, aki anyasága előtt nyugtalanul keresgélt a szórakozások között, hogy valami tartalmat, célt adjon életének, most megtalálja azt, ami teljesen kielégíti. Az a nyugtalanlás, amelyet tudattalanul az anyaság utáni vágy táplált, most a beteljesüléssel eltűnik. Mesteri módon festi ezt Tolsztoj a *Háború és béke* c. regényében. Natasa kalandokba keveredik, nem tud megmaradni a szülői háznál, nem elégíti ki az élet csendes menete. Midőn családjává lesz, teljes kielégültségben éli életét, a gyermekeken és a háztartáson kívül semmi sem érdekli. Ugyanezt rajzolja Herczeg Ferenc *Idegenek között* c. regényében. A nevelőnő hosszú hányattatás után kényszerűségből hozzámegy ahhoz, aki neki egész környezetében legellenszenvesebb. Esküvője után is idegenkedve, szinte borzadva tekint férjére. Mikor anya lesz, a kisbabában találja meg egész élete problémájának megoldását.

Az apa életében rendszeren nem jelent ugyan ilyen nagy fordulópontot a gyermek, de nála is sokszor tapasztalható, hogy törekvéseinek, érzelmeinek áthangolása következik be. A gyermek nála is — mint egy gyűjtőlencse a fénysugarakat — egy gyűjtőpont felé irányítja a cselekvéseket.

Ez a természetes. Ahol nem így történik, vagy a szülők jellemében, vagy életkörülményeiben van valami hiba. Lehet, hogy a helyes ösztön már eredetileg hiányzik, valami zavaró körülmény van, amely nem engedi érvényesülni, helyes irányba terelődni az apai, anyai ösztönt. Ha ez a zavaró körülmény megszüntethető, helyreáll a természetes állapot.

A mai élet sok ilyen zavaró körülményt szolgáltat, sok olyan hatása van, amely a jellemvonásokban bizonyos elferdüléseket, torzulásokat hoz létre. A túlságosan kifelé való élés, az élet lázas üteme, a nagy igényekkel együttjáró szertelen törtetés, a szórakozások hajhászása, a verseny hihetetlen megnövekedése mind elnyomhatja vagy helytelen irányba terelheti az egészséges ösztönöket.

Bármilyen átalakulást idéz elő az apaság, anyaság, az egyéniségnek sajátos vonásai megmaradnak és a maguk módján nyilvánulnak meg a gyermekhez való viszonyban, a szülőknek a gyermekkel való bánásmódjában. Éppen azért ahányféle ember, annyiféle szülő van. A típusokba foglalás ezért okoz nagy nehézségeket.

Mielőtt ezt megkísérelnök, a szülői magatartást iparkodunk néhány vonással vázolni.

Ennek a magatartásnak alapvonása a szülői szeretet. Ez a szeretet lényegesen különbözik más szeretettől. Nem szabad választásból fakad, nem bizonyos értékek felismeréséből, mint például a barátság. A szülő nem azért szereti a gyermekét, mert ilyen vagy amolyan testi-lelki tulajdonságai vannak, hanem mert az övé. Szereti akkor is, ha testileg hibás, külseje nem megnyerő, ha szellemi, lelki tulajdonságai nem előnyösek. Sőt akárhányszor a gyámoltalan, beteges, hibás vagy szellemileg elmaradott gyermekét jobban szereti, nagyobb gyengédséggel van iránta, mint az ép, erős és tehetséges gyermeke iránt. A szülői ösztön ugyanis elsősorban a védelemre, ápolásra, gyámolításra irányul. Tehát ott erősebb, ahol erre nagyobb mértékben van szükség.

Az emberi ösztönöknek megvan az a sajátosságuk, hogy illúziókat termelnek ott, ahol ezek a megfelelő cselekvéseket előmozdítják. A szerelemnek is vannak illúziói: szépséget, kiválóságot sugároz arra is, akiben ezek nincsenek meg. A szeretet hasonlóképen jár el, különösen a szülői szeretet.

Ez a szülői elfogultság, amely a gyermeket szebbnek, jobbnak és eszesebbnek láttatja, mint amilyen a valóságban, a kellő határok között tiszteletreméltó és nemcsak hogy nem káros, hanem hasznos. Ha a szülők rideg tárgyilagossággal látnák gyermeküket, nem tudnák jól betölteni hivatásukat, amely annyi önfeláldozást, fáradságot kíván tőlük.

A túlzott és káros elfogultság legtöbbször nem az ösztönös szülői szeretetből származik, hanem más mozzanatok táplálják. Legtöbbször a hiúság, nagyravagyás a forrása, amely más tere is megnyilvánul.

A szerelem vak, — szokták mondani. Ugyanezt el lehet mondani a szeretetről is. Az ilyen érzelmek annyiban vakká teszik az embert, hogy nem engedik meglátni a szeretett lény hibáit, gyarlóságait. Viszont ugyanilyen joggal elmondhatnók, hogy a szeretet éleslátóvá teszi az embert; olyan tulajdonságokat is megláttat vele, amelyek a közömbösek előtt rejtve maradnak. Akit szeretünk, annak minden tulajdonsága, minden megnyilvánulása érdekel bennünket, jobban meg tudjuk figyelni, mint ha hideg érdektelenséggel tekintünk rája.

Azok a szülők, akiknek gyermekük iránt való szeretete »jól rendezett«, valóban nagyon jó megfigyelők. Tömeges apró részletet vesznek észre gyermekük testi és lelki életében, amely mások előtt rejtve marad. Az ilyen szülők, akik nagy érdeklődéssel kísérik gyermekük fejlődésének minden mozzanatát, talán az összképet kedvezőbbnek látják a valóságnál, de nagy tévedésekbe azért nem esnek.

Sok szülő azonban nagyon kevésbé ismeri gyermekét, mert bizonyos — hiúságból fakadó — elfogultság van benne. Az a látóvá varázsoló, érdeklődő szeretet ellenben hiányzik. Nincsen érzéke a gyermeki lélek sajátos megnyilvánulásai iránt, nem tudja ezeket megértéssel és érdeklődéssel kísérni.

Ez a félreismerés a gyermek korával növekszik. Megdöbbenő, hogy néha mennyire sejtelmük sincs a szülőknek arról, mi érdeklí gyermekeiket, mihez van tehetségük, milyen vágyaik vannak és milyen az életfelfogásuk. Egy amerikai gyermekbíró könyvet írt efféle tapasztalatairól. Felemlít eseteket, mikor a szülő meg volt győződve serdülő leányainak naiv ártatlanságáról. A szerelmi kalandok után járó leány pedig elnéző mosollyal mondta a bírónak: Hagyjuk meg a mamát a maga naiv hitében.

A szülők nevelői hivatásuk betöltésére annál alkalmasabbak, mentől inkább megvan bennük az a sajátos vonás, amelyet a pedagógusban szükségesnek tartunk: a gyermek lelki világának megérzésszerű megismerése, beleérző képesség, valami, amit a nagy nevelőkben örök gyermekinek szoktunk nevezni. Az ilyen szülő együtt tud örülni kis gyermekével apró játékos dolgoknak, együtt tervezget a jövőre vonatkozólag serdülő fiával, leányával.

A szülőknek gyermekükhöz való viszonyát tekintve két főtípust különböztethetünk meg: az énes (*ichhaft*) és a tárgyias (*sachlich*) típust. Ez a két típus általában szerepel, midőn az embereknek a külvilághoz, más emberekhez való magatartását tekintjük. Az első, az énes nem tud elvonatkoztatni saját személyétől, látóköre nem terjed túl azon, ami vele, önző törekvéseivel kapcsolatban van. Mindent a szerint ítél meg, hogy milyen vonatkozásban van az ő személyével. Érzelmei is saját énjének szolgálatában állanak. Azt szereti, ami neki kedvez, tehát egyetlen önérték előtte saját maga, minden másnak csak eszköz-értéke van, annyit ér, amennyire érdekeit szolgálja.

A tárgyias egyén bele tudja magát élni mások gondolat- és érzelemlágába, ismer saját énjétől független célokat is és tudja ezeket önzetlenül szolgálni.

Az énes szülő talán bálványozza, kényezteti gyermekét, de evvel saját hiúságát éli ki. Óvja minden veszélytől, mert nem akar miatta aggódni, magának izgalmakat szerezni. Éppen ezért elkényezteti — merő önzésből. Felbőszül, ha valaki az ő gyermekében hibát talál, mert saját magát érzi sértve e miatt. Határtalanul elnéző gyermekének olyan cselekedeteivel szemben, amelyek mások ellen irányulnak, de vége a megértő szeretetnek, ha őt magát bántja meg a gyermek.

Az ilyen szülő szinte verseng azért, hogy gyermeke őt szeresse jobban. Meg is kérdezi tőle: engem szeretsz-e jobban, mint apádat, illetőleg anyádat? Sokat megenged neki azért, hogy ezt az elsőbb-

séget elnyerhesse, sőt talán a másik fél ellen iparkodik hangolni, pedig ez egyike a legnagyobb nevelési hibáknak.

Ehhez a típushoz tartozók között vannak olyanok, akik keményen, ridegen bánnak gyermekeikkel, nem sokat törődnek velük. Különösen akkor, ha nem épen megnyerő külsejük, gyenge tehetségük miatt nem büszkélkedhetnek velük.

A tárgyas szülő számára a gyermek nem az ő önző érzelmeit, törekvéseit szolgáló eszköz, hanem cél, amelynek szolgálatába tudja állítani nevelő tevékenységét. Nem kényezteti a gyermeket, mert tudja, hogy nem válik javára. Sokszor gyötri az aggodás, mikor gyermekének egészséges fejlődése érdekében megengedi, hogy részt vegyen a neki való játékokban, sportokban. Kellő önállóságot enged neki, nem akarja önző módon magához láncolni, pedig ez számára nehéz lemondást jelent.

Az ilyen szülők nem magukból indulnak ki, midőn gyermeküknek pályát választanak, hanem ennek hajlamaiból, testi-lelki adottságaiból. Tárgyilagosan tudják megítélni gyermeküket, bele tudják magukat élni gondolkodásmódjába, törekvéseibe.

Ez a két különböző lelki beállítottság nagy mértékben jellemző arra, hogyan viselkednek a szülők gyermekükkel szemben. Természetesen nincsenek teljes mértékben tárgyas vagy énes egyének, a legtöbb emberben van mindkét sajátságból, az egyikben az előbbi, a másikban az utóbbi lelki alkatúak vonásai vannak nagyobb számban.

A szülők és a gyermekek közötti kapcsolatot már bizonyos ösztönszerűség is meghatározza. Az egészséges ösztön a szülők viselkedésmódját helyesen szabályozza. Az apa és az anya tevékenysége egymást kellő módon kiegészíti. Az apa rendszeren a szigorúságot, az elvszerűséget, az anya a gyengéd szeretetet képviseli. Az apa a gyermeket a nyilvános életre készíti elő, az anya gyermekének egyéni sajátságait védi, érzelmi világát fejleszti.

Ez a kétféle szerep teljes összhangban működhetik. Megbontja azonban az összhangot, ha a szülők nem tartják tiszteletben egymás szerepét, ha az egyik túlságos kényeztetéssel nyomban védelmébe veszi a gyermeket, ha amit az egyik eltilt, a másik megengedi, sőt segíti kijátszani a tilalmat.

Az ösztön főképen a kis gyermek ápolásában, gyámolításában tud helyesen irányítani. Nem ruházza azonban fel a szülőket pedagógiai tudással és érzéssel. Mikor a gyermek szellemi fejlődése már előrehalad, mikor jellemének kialakítására kerül a sor, szükség van a pedagógiai ismeretekre és ezek alapján tudatos eljárásra.

Az a tudatos beállítottság, amellyel a szülők gyermekeikhez való viszonyukat meghatározzák, sokszor nem szerencsés. Vannak olyanok, akik bizonyos állandó merevséget, szigorúságot öltenek magukra, abban a hiszemben, hogy fegyelmezés csak így lehet-

séges. Minduntalan készen állnak a korholásra, büntetésre. Abban, hogy a gyermek valóban gyermekes, játékos, eleven, kíváncsi, hajlik a derűs, néha kitörő jókedvre, valami helytelent látnak, amit le kell róla faragni. A rosszaló pillantások, a korholások, amelyek olyankor érik a gyermeket, midőn egészséges természete megnyilvánul, alattomosá teszik, otthon meglapul és máshol keres alkalmat arra, hogy kiélje ezeket a hajlamait. Az ilyen gyermek az iskolában pajkos, féktelen lesz, mert valahol ki kell tombolnia magát. Még rosszabb eset az, mikor az otthoni nyomasztó légkör letöri a gyermeket. Félénk, komor teremtés válik belőle, örül, ha meghúzhatja magát valahol, ha eltűnhetik szem elől, elveszti lendületét, bátorságát.

Az sem előnyös, ha a szülők az ellenkező végletbe esnek, nem tudnak vagy nem is akarnak tekintélyt és fegyelmet tartani. Összes gyarlóságaik megnyilvánulnak gyermekük előtt, viszont gyermekük hibáit is elnézik, sőt pártolják.

Nagyon nehéz a szülőknek azt az álláspontot megtalálniok és megtartaniok, amely a nevelés szempontjából a legelőnyösebb, vagyis hogy meglegyen a bizalmas megértés, közvetlen melegség és e mellett a távolságnak bizonyos pátosza, a tekintély. Az állandó együttélés, a mindennapi élet prózája ezt az utóbbit veszélyezteti. E tekintetben előnyösebb a helyzete a tanárnak; nála ez a távolság adva van, nem kell a tanuló előtt emberi fogatkozásaiban is megmutatkoznia. A közvetlen kapcsolatot pedig megteremtheti, a nélkül, hogy ez a tekintély rovására menne.

Minket különöbben érdekel a szülők magatartása az iskolával — főképen a középiskolával — szemben. A helyes magatartás, ha a szülők jól meggondolják, melyik iskolába adják a gyermeket, azt választják, amelynek nevelési elveivel egyetértenek, amelyben megbíznak. Iparkodnak gyermeküknek viseletéről, tanulmányi előmeneteléről, jellemének alakulásáról kellő felvilágosítást kapni, megszívlelik a hallottakat és a családi nevelésben felhasználják. Maguk is kellő őszinteséggel elmondják, mit tapasztalnak otthon, mi lehet az oka, ha akár a tanulás, akár a viselet tekintetében kifogások vannak. Szóval megvan a kellő együttműködés a szülői ház és az iskola között.

Vannak szülők, akik ezt az eszményi állapotot többé-kevésbé megközelítik. Ez azonban csak világos ítélet, kellő pedagógiai tudás és nagy jóakarattal lehetséges. Hogy nem elég gyakori, azon nem kell csodálkoznunk. Mindenütt kevesebb a kiváló, a tökéletesség felé közeledő ember, mint az átlagos, több-kevesebb fogatkozással bíró. A másik fél: az iskola sem ment apróbb fogatkozásoktól; előfordulhat, hogy ott is vannak némi akadályai a zavartalan együttműködésnek.

A helyes kapcsolatnak egyik fontos feltétele, a szülőknek gondos érdeklődése manap sokkal gyakoribb, mint volt a háború előtti időben. Akkor nem volt meg annyira a szorosabb összeköttetés a szülők és az iskola között.

A szülők és az iskola közötti állandó érintkezés kifejlesztésében az iskolának is része van. Mentől jobban felismerte ez utóbbi, hogy a tanításon kívül nevelő feladatai is vannak, annál inkább kereste a tanulókat otthonával, szüleivel való állandó érintkezésre az alkalmat.

De a szülői ház részéről is történtek lépések ebben az irányban. Az életben való boldogulás, az elhelyezkedés nehezebb lett. Ez a körülmény érthetővé teszi, hogy azok a szülők, akik gyermekeiket a középiskolába járatják, mindent elkövetnek, hogy jövőjüket biztosítsák. Többet törődtek tehát a gyermek tanulmányaival, jobban utánajártak, milyen eredménnyel végzi tanulmányait. Ez a törődés azonban sokszor helytelen irányba terelődik. Erre vonatkozólag néhány típusnak felvázolását kíséreljük meg.

Elég szép számmal akadnak, — különösen a jobbmódúak, a magasabb társadalmi állásúak között, — akik azt tartják, hogy az iskola — és főképp a bizonyítvány — szükséges ugyan, de az ott tanult ismeretek nem az életre készítenek elő. Gyermekeiket különórákkal terhelik agyon, modern nyelveket, zenét, rajzot, mozgásművészetet és ki tudja, még mi mindent taníttatnak. Szegény gyermeknek minden órája, sőt perce le van foglalva. Nincs magánélete, szabad ideje. Az iskolába fáradtan jön, házi feladatait alig tudja elvégezni. Az ilyen szülők rendszerint azt követelik az iskolától, a tanároktól, hogy ők legyenek tekintettel a tanulónak iskolán kívüli nagy elfoglaltságára, érijék be az iskolai anyagból kevesebbrel. Az iskolai tárgyaknak úgysem veszi hasznát az életben, hangzik a megokolás. Majdnem lehetetlen rábeszélni őket, hogy csökkentsék a rendkívüli tárgyak számát. Néha a hiúságnak is szerepe van: az ismerős családok gyermekei is tanulják azokat a tárgyakat, ők sem maradhatnak mögöttük.

Idetartoznak azok a szülők, akik szintén nem az iskolai tantárgyakban való előmenetelt tartják fontosnak, de nem is a rendkívüli tantárgyakat, hanem gyermeküknek társadalmi érvényesülését. »Már korán kell összeköttetéseket keresni« — ez a jelszavuk. Gyermekeiket házi mulatságokba, zsúrokba járatják, maguk is rendeznek ilyen összejöveteleket. Lehetőleg az előkelőbb családokkal keresik a kapcsolatot. Így alakulhat ki egyes iskolákban a tanulók között egy erősen zártkörű »klikk«, a »jobb családok« gyermekeiből.

A veszedelem abban van, hogy az ilyen gyermekek lelkében korán gyökeret ver az a felfogás: nem munkával, hanem összeköttetésekkel kell keresni a boldogulás útját.

A leányoknál ez az érvényesülési, másokat felülmúlni akaró törekvés néha divatos ruházzkodásban, hajviselésben, a kozmetikai szerek használatában mutatkozik. Ezek a szerek az arcbőrnek ártá-

nak, de a lenézés az egyszerűbben öltözködő, szerényebb megjelenésű osztálytársak iránt a lelket rútítja el.

Van olyan szülő, akinek becsvágya az iskolai tanulmányok keretén belül marad, de túlzásokba téved. Többet akar elérni, mint amennyi a gyermeke tehetsége mellett méltányosan követelhető. »Az én gyermekemnek jeles tanulónak kell lennie.« Ez a hajsza a jeles bizonyítványért egyeseknél abból a meggyőződésből fakad, hogy bármely pályán való boldogulás a bizonyítvány minőségétől függ. Nem ritkán azonban hiúság a forrása. Az apa a társaskörben előhúzza zsebéből a bizonyítványt — véletlenül éppen nála van — és megmutogatja barátainak. Csak nem állhat elő holmi középszerű eredménnyel!

A bizonyítványért küzdő szülők csoportjában két altípust különböztethetünk meg. Az egyikbe azok tartoznak, akik a gyermekből akarják mindenáron kikényszeríteni a jobb eredményt. Mindenféle ígéretekkel, fenyegetésekkel, büntetéssel hajtják gyermeküket a tanulásra. Az a szegény diák, aki tehetsége szerint közepes tanuló lenne, lihegve törtet a jeles érdemjegyek után. Mivel nem bírja az iramot, ideges, fáradt lesz. Az iskolában mindig retteg, mikor csúszik be a tanulmányi naplóba egy gyengébb jegy és akkor vége a jelesnek. Több szomorú esetről tudok: a gyermek valósággal összeroppan a ráakott túlságos nagy teher alatt. Egyik-másik esetben öngyilkosság a tragikus befejezés.

A magaviseleti jegyért is hasonló küzdelem folyik. Az iskola fegyelmi szabályai a nevelő hatás, nem pedig a magaviseleti jegy kedvéért vannak. Egyes szülők a bizonyítvány papírja iránt való hódolatból rászorítják ugyan gyermeküket a fegyelmi szabályok pontos megtartására, de nem titkolják azt a véleményüket, hogy mindez csak az iskolának szól, majd ha kiszabadul a tanuló a középiskola béklyóiból, tárva-nyitva áll előtte az élvezetek, szórakozások kapuja. A tanuló türelmetlenül várja ezt a pillanatot, érettségi után azonnal él is szabadságával, mohón esik neki mindennek, ami addig tilos volt. A vágyat szülei élesztgették benne, viszont ugyanők zárták el kiszabott határidőig az érvényesüléstől. Nem sejtik, hogy mennyire megnehezítik evvel a fegyelmi szabályok megtartását gyermekük számára. Ha a tanuló abban a meggyőződésben tartja meg ezeket a szabályokat, hogy erre egyéniségének helyes kialakulása végett van szükség, hogy ezek a szabályok észszerűek, nem esik nehezére. Ha ellenben otthon azt hangsúlyozzák, meg kell tartani az érettségi vizsgálatig pusztán azért, hogy a bizonyítványba »példás« kerüljön, a tanuló elviselhetetlen rabságnak érzi a korlátozásokat.

A bizonyítványért küzdő szülők másik csoportja nem a gyermekére akar hatni, hanem a tanárookra. Az eszközök, amelyekkel célt akarnak érni, igen változatosak.

Egyik mód, amely már a régi jó időkől is ismeretes, a tanároknak való kedveskedés. Ajándékok, meghívások vacsorára, barátkozás, társadalmi kapcsolatok kiépítése. Mindezek feltűnő hirtelenséggel megszűnnek, mihamarabb a gyermek kikerül a tanár keze alól.

Enyhébb, ártatlanabb alakja a megvesztegetésnek egy kis hízelgés a fogadó órákon. »Tanár úr tud legjobban magyarázni, a diákokkal bánni. Az én fiam valósággal rajong a tanár úrért.«

Nem olyan régi keletű, inkább az újabb kor szüleménye az ellenkező eljárás: az erőszak, a megfélemlítés. A szülő lármát csap, fenyegeti a tanárt. Az egyik középiskolában az apa mindenáron lovagias elégtételt követelt a tanártól. Egy leányiskolában pedig az apa berontott az osztályba és ott leckéztette meg a tanárnőt.

Ezek ritkább esetek, de gyakoribb az a fenyegetődzés, hogy a gyermek öngyilkos lesz, nem éli túl a bukás szégyenét. Vagy pedig az apa közli a tanárral; attól fél, hogy a felesége öngyilkos lesz, vagy hogy nem bírja ki — úgyszólván gyenge, beteges szíve — a nagy lelki megrázkódtatást.

Enyhébb, de elterjedtebb módja a fenyegetődzésnek, midőn például a diák anyja arra kéri a tanárt, adjon jobb jegyet a fiúnak, »mert a férjem nagyon szigorú ember, megmondta, hogy kifogja a fiút az iskolából, ha nem lesz jó bizonyítványa«. A tanárnak nagy fáradságába kerül, míg megérteti, hogy talán a férjét kellene némi engedékenységre bírnia, ne pedig az iskolától várja az alkalmazkodást az apa szigorú kikötéseire.

Egészen a mai idők szellemének felel meg a protekció igénybevétele. Az illető szülők nem sokat tárgyalnak a tanárokkal, hanem elküldenek hozzá egy tekintélyesebb egyént, vagy ajánló levelet hoznak tőle. Az ilyen eljárásban különösen kézzelfogható, hogy a szülők nem a gyermek helyes nevelését, szellemi fejlődését tartják fontosnak, hanem a bizonyítványt.

Helytelen, de lélektanilag megmagyarázható az az álláspont, midőn a szülők az iskolában és a tanári karban valami ellenséges hatalmat látnak, amellyel szemben fel kell venni a küzdelmet, össze kell fogni a tanulónak és a szülőknek egymással, hogy védekezzenek. Az a szülő, aki tudatlanul, ösztönszerűleg erre az álláspontra helyezkedik, akárhányszor nagyon szigorú otthon, nem tűr semmi engedetlenséget, hanyagságot, de az iskolai szabályokat hajlandó kijátszani. Ha otthon megbünteti is a gyermeket, a tanár előtt mindenféle mentséget felhoz, elmondja, hogy milyen szorgalmas az ő fia, tudja is a leckéjét, csak az iskolában megijed. Készséggel igazolja gyermekének indokolatlan mulasztásait, ha egy nehéz óra, dolgozatírás stb. alkalmával tanácsosnak látja a tanuló, hogy távolartsa magát az iskolától.

Az egyik középiskolában történt a következő eset. Egy reggel szörnyű vihar, szélvész, felhőszakadásszerű eső volt a városban. Az iskolától távolabb lakó tanulók jó része nem tudott előadásra

menni. Másnap mégis a legnagyobb részének könyvecskéjében »fejfájás, rosszullét« stb. szerepelt igazolásul. Könnyebb volt a más-kor is elővett ürügyeket használni, mint őszinte bizalommal beírni a valóságot.

A mentegetésnek egyik faja az osztálytársaknak okolása. »A többiek rontják a gyermekemet. Szomszédai nem engedik figyelni. Mások rendetlenkednek és az én fiam kerül a csávéba«.

A legkevésbé rokonszenvesek közé tartozik az a típus, amelynek tagjai nem értenek a neveléshez, nem is tulajdonítanak nagy fontosságot neki, nem ismerik gyermeküket és nem is sokat törődnek vele. Pedagógiai ismereteik felette fogyatékosak. Egyetlen nevelő eszközt ismernek: a verést vagy valami más testi büntetést. Nem okoz nekik nagy fejtörést, mennyiben hibás a gyermek, hogyan lehetne reája hatni. Ha az iskolában valami kedvezőtlen hírt hallanak, elintézik az ügyet a következő buzdítással: »Tessék jól elverni«, mondják a tanárnak. Arra a felvilágosításra, hogy az iskolában már nincs helye az ilyen eljárásnak, megjegyzik: »Elég baj ez, kérem; a mi időnkben is megverték a gyerekeket.«

A másik típus abban különbözik az előzőtől, hogy nem a tanárt kéri fel, hanem magára vállalja ennek a szerinte egyedül célra-vezető eljárásnak az alkalmazását. A tanár megjegyzéseire egyetlen felelete: »Majd jól elverem otthon a haszontalant«.

Egyik tanítványom édesanyjának hosszasan fejtegettem egyszerű, hogy fia jóakarátú, csak egy kissé gyengébb tehetségű, főképpen pedig bátortalan. Önbizalmát kellene fejleszteni, bátorítani. Nem szabad vele szigorúan bánni. Fejtegetéseim befejezésekor az anya így szólt: »Hát nem megy jól neki a tanulás. Csak menjek haza, majd jól elverem«.

Jóindulatú asszony volt az illető, de más nevelő eljárásról, mint a verésről, sejtelve sem volt.

Ennek a nevelés iránt érzéketlen és tudatlan típusnak egyes tagjai nem is törődnek az iskola ügyeivel és gyermekük szellemi fejlődésével. Ha eljárnak is a fogadó órákra, ott kiderül, sejtelmük sincs arról, milyen tárgyakat tanul a jelenlegi tanévben a fiuk, melyik tanár tanítja az egyes tárgyakat. Nem is szeretik hallani a tanárok felvilágosításait, pusztán azért mennek el az iskolába, mert szerintük a tanárok ezt megkívánják. Mások el se mennek. Avval, hogy beadták a gyermeket az iskolába, minden szülői kötelességüknek eleget tettek. Arra való az iskola, hogy megtanítsa a gyermekeket.

Nagyon népes csoportot alkotnak azok a szülők, akikben az érzelem játszik döntő szerepet az értelmi belátás rovására.

Az optimista szülő nem nagyon fontolgatja, amit a tanártól hall. Bármennyi baj van a gyermekével, bizakodóan kijelenti: majd jóra fordul minden, év végére ki fogja köszörülni a csorbát. Azért

optimista, hogy ezt mint magától is bekövetkező kedvező fordulatot bizalommal várja, a nélkül, hogy valamit tenne előmozdítására.

A pesszimista viszont túlságosan le van sújtva, ha valami kis baleset történik gyermekével az iskolai életben. Egy intő már tragédiát jelent. Arra, hogy fia esetleg egy tárgyból meg találna bukni az év végén, már úgy gondol, mint valami helyrehozhatatlan szerencsétlenségre. Az ilyen szülőkkel meg kell értetni, hogy az élet — az iskolai élet is — küzdelmekkel jár. A diákba akkor is bizalmat kell önteni, ha néha sikertelenséggel kell megbirkóznia. Ne csüggedés legyen a családban a hangulat, hanem a komoly nekilendülés, hogy a csorbát kiköszörülje.

Némelyekben az optimista és a pesszimista hangulat gyors egymásutánban változik. Van olyan, aki például az érettségi előtt álló fiát a bukástól félti, mikor azután a vizsgálat elég jól sikerül, megütközik, hogy nem jeles lett az eredmény.

Ugyancsak az érzelem az uralkodó azokban, akik megsértődnek, ha gyermekük ellen kifogás van, vagy bizonyítványuk nem elég jó. Különösen a magaviseleti jegyben, ha nem a legjobb, találnak megbélyegzést, nemcsak a tanulóra, hanem a családra is.

Mindezeknek a helytelen álláspontoknak fő forrása a szülők elfogultsága, helyesebben kelletnél nagyobb mértékű elfogultsága. Hogy nem tudják olyan tárgyilagosan megítélni gyermeküket, mint a pedagógiailag képzett tanár, akinek módja van több száz gyermek között összehasonlításokat tenni és aki nincs a szoros vérségi kapcsolat hatása alatt, ez egyáltalában nem hiba. A baj ott kezdődik, mikor valaki nem akar — vagy nem tud — világosan látni és nem mérlegeli a tárgyilagosan bíráló egyének véleményét.

Felmerülhet az a kérdés, mennyire tud tárgyilagossá lenni az a szülő, aki maga is pedagógus; hogyan ítélik meg gyermeküket a tanárszülők?

Nagyon régen, 1894-ben jelent meg egy cikk az Orsz. Középiskolai Tanáregyesületi Közlönyben Kemény Ferenc tollából. A szerző szerint a tanárok között is sokan vannak, akik, ha a saját gyermekükről van szó, nem tudnak tárgyilagossá lenni, elfogultak.

Most összegyűjtött adataim — ezek az adatok tanároktól származnak — szintén arról tanúskodnak, hogy a tanárok sem maradnak mind mentesek a szülői elfogultságtól. A tárgyilagosság — az a képesség, hogy az ember függetlenül tudja magát ítéleteiben érzelmeitől, érdekeitől, személyes vonatkozásaitól — a személyiségnek, a jellemnek olyan adottsága, amelyet pedagógiai képzéssel fejleszthetünk ugyan, de ha a készség hiányzik, meg nem teremthetjük. Minden pályán találkozunk tárgyilagossá és elfogult emberekkel. Vannak elfogulatlan és elfogult tanárok éppen úgy, mint vannak elfogultak és elfogulatlanok a tudósok, a politikusok és bármilyen más képzettségűek és foglalkozásúak között. Az elfogultak nemcsak

saját gyermekük iránt azok, hanem mindig, valahányszor érzelmi kapcsolatba kerülnek valakivel. Valószínű, hogy az a tanár, aki saját gyermeke iránt nagy mértékben elfogult, egyébként sem tud eléggé tárgyilagos lenni, többi tanítványaival sem. Nem lesz elfogulatlan kartársainak, a veje társadalmi kapcsolatokban levő egyéneknek megítélésében sem.

A szülők közt is, mint általában az emberek között, két nagy csoportot különböztethetünk meg. Az egyikbe azok tartoznak, akik meggyőzhetőek, kellő megvilágítás után belátják, ha tévedtek, rávezethetők azokra az igazságokra, amelyekre maguktól nem jöttek rá. A másik csoportot azok teszik, akiknél süket fülekre talál minden magyarázat, hiába hivatkozik az ember kézzelfogható tényekre, konokul kitartanak véleményük mellett.

Hogy valaki melyik csoporthoz tartozik, lelki alkatának többféle sajátosságától függ. Az érzelem és az akarat túltengése az embert könnyen süketté és vakká teheti, alkalmatlanná a belátásra, az ellene szóló érvek mérlegelésére. A szkizotim alkatú emberek általában hajlamosabbak arra, hogy makacsul, fanatikusan megmaradjanak már egyszer megalkotott véleményük mellett. A ciklotim egyénben több érzék van a tények iránt, nagyobb megértéssel van mások felfogása iránt.

A meggyőzés lehetősége azonban mégis legfőképpen az értelem és ítélőképesség fejlettségétől, az intelligenciától függ. Aki mereven kitart véleménye mellett akkor is, ha ez a vélemény nyilván ellenkezik a józan belátással, a kézzelfogható valósággal, rendszeren korlátolt értelmi képességű.

Több kellemetlen tapasztalatról számolhatnak be a tanárok erre vonatkozólag. Az ilyen konok szülőknek hiába magyarázza meg a tanár, hogy gyermekétől nem lehet jeles bizonyítványt kívánni, mert nem olyan jó tehetségű, hogy nem bírja meg azt a sok rendkívüli tárgyat, hogy az otthoni nevelésben is van hiba. A konok szülő nemcsak a tanárt nem érti meg, hanem gyermekét sem. Rendszeren mindenféle fenyegetésekkel hajszolja a nem neki való tanulmányokra és ha esetleg a gyermek félelmében valami meggondolatlanságot követ el, átkozódva okolja az iskolát.

Vannak azonban — hála Istennek — meggyőzhető szülők is elég szép számmal. Hányszor tapasztaltam, hogy ha az ember szép szóval megmagyarázza, milyen hibát követnek el a gyermekükkel való bánásmódban, hogy hibásan ítélik meg, készséggel hallgatnak a felvilágosításra és szívesen követik a tanácsot.

Különösen sok alkalom van a felvilágosításra abban a tekintetben, hogy nem szabad a gyermektől többet követelni, mint amennyi testi és szellemi képességeinek megfelel. Továbbá, hogy nem szabad az iskolában előforduló kellemetlenségeket, intőt — sőt még a bukást sem — túlságos tragikusan felfogni. Főképpen pedig — ha ilyen bekövetkezik — ne csüggedszenek el és ne sújtsák:

Ne a gyermeket, hanem ellenkezőleg: buzdítsák a csorba kiköszörülésére, keltsék fel benne az önbizalmat és a kedvet, hogy annál inkább tegyen ki magáért.

Legnehezebb arról meggyőzni a szülőket, hogy gyermeküket nem lehet átengedni valamely tantárgyból vagy esetleg több tárgyból sem, és így javítóvizsgálatra vagy osztályismétlésre van szükség. De még ezt is sikerül velük beláttatni akárhány esetben, ha azt látják, hogy a tanár szeretettel van a gyermek iránt és még evvel a kellemetlen műtéttel is javát akarja.

Saját tapasztalásomból csak két esetet említek, de volt több is. Egy tehetséges, de elbizakodott, hanyag tanuló nagyon gyenge eredményt ért el a matematikából. Közeledett az év vége, a diák apja kétségbeesve jött fel hozzám: hallja, hogy a fiát bukás fenyegeti. Micsoda szégyen, mekkora csapás volna ez neki. Ne sújtsam őket ilyen szörnyű bajjal!

Megmagyaráztam neki, hogy nem is olyan nagy szerencsétlenségről van szó. Egy javítóvizsgálat nem nagy dolog. A gyermeke evvel a tudással nem boldogul a felsőbb osztályban, a nyáron pótolnia kell a mulasztottakat. De pedagógiai szempontból sem árt a gyermeknek ez a bukás. Ha egész évi hanyagsága után minden baj nélkül átmegy, jövőre megint nem tanul; azt gondolja, így is jó.

Az apa egy kissé megnyugodva eltávozott. A jóeszű diák szintén megneszelte a veszélyt, nekilátott a tanuláshoz és nagyon szép eredménnyel beszámolt az egész évi tananyagáról.

Megjelent nálam az apja. Felháborodottabban, mint első alkalommal és így szólt: »Hallom, hogy a fiam jól tudott felelni algebrából. De azért át ne engedje a tanár úr, mert ha nem bukik most el a haszontalan, jövőre megint egész éven át hanyag lesz.« A nagyon jól sikerült meggyőzés után most nekem kellett védelembe vennem a fiút.

A másik eset: Egy kis diáknak az édesanyja szintén nagyon kétségbe volt esve, hogy a fia megbukik számtanból. Neki is elmagyaráztam, miért kell ennek így lennie. A tárgyalás befejezésekor az anya könnyes szemmel így szólt: »Belenyugszom abba, amit a tanár úr határoz, mert látom, mennyire szereti a fiamat, sokkal jobban, mint megérdemli.«

A szülők magatartásában is — mint láttuk — az örök emberi sajátságok nyilvánulnak meg. A jó a rosszal, az áldozatos szeretet kicsinyes önzéssel, hiúsággal és rövidlátással keverve. Sok hiba kiküszöbölhető vagy legalább csökkenthető felvilágosítással, türelmes, jóakaró bánásmóddal. Az iskola és a szülők közötti kapcsolat nevelő hatással van ez utóbbiakra, de sok okulást nyújt a tanároknak is. A szülők és a tanárok könnyen megértik egymást, ha át vannak hatva attól a törekvéstől, hogy önzetlenül szolgálják annak javát, akinek sorsa kezükbe van letéve: a gyermekét.

Bognár Cecil.